

A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA KÖZIGAZGATÁSBAN VALÓ FELHASZNÁLÁSÁVAL OKOZOTT KÁR

BICSKEI TAMÁS*

* PhD hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. E-mail: bicskei.tamas@kre.hu

Absztrakt

A tanulmányban bemutatom a közigazgatási jogkörben okozott károkért való felelősség és a mesterséges intelligencia (MI) kapcsolatát. Sor kerül a közigazgatásban használt MI-rendszerek vizsgálatára, a jogszabályi és történeti háttér felderítésére, a kapcsolódó felelősségi problémák ismertetésére. Megállapításra kerül, hogy – figyelembe véve a tudomány jelenlegi állapotát, valamint a jogszabályi környezetet – a jelenleg a magyar közigazgatásban alkalmazott rendszerek még nem tekinthetők autonóm MI-nek, így ezek esetén nincs jelentősége a felelőség mesterséges intelligenciával összevetett vizsgálatának. A magyar jogirodalmi gondolatokon és bírói gyakorlaton keresztül megvizsgálom, hogy ha „valódi” MI-rendszereket alkalmaznának a közigazgatásban és az MI felelőség irányelv is átültetésre kerülne a magyar jogrendszerbe, akkor a bíróság milyen eszközzel tudná vizsgálni a kártérítési felelőség meglétét.

Végül elemezzük az ügyfélkapu keretében működő, az ügyfelek számára tájékoztatást nyújtó chatrobotot. Ez az MI-rendszer álláspontom szerint a jelenlegi jogszabályi és technológiai környezetben is képes lehet – a téves tájékoztatás útján megvalósuló – közhatalom gyakorlásával való károkozásra.

Kulcsszavak

mesterséges intelligencia, közhatalom gyakorlásával okozott kár, kártérítés, chatbot, közigazgatás

Abstract

In this paper, I present the relationship between liability for administrative damages and artificial intelligence (AI). It examines the AI systems used in public administration, explores the AI's legislative and historical background, and describes the related liability issues. It will be concluded that – taking into account the current state of science and the legal environment – the systems currently used in Hungarian public administration cannot yet be considered as autonomous AI, so that in their case there is no relevance for the analysis of liability in comparison with AI. Through the Hungarian legal literature and judicial practice, I will examine how, if “real” AI systems were used in the public administration and the AI Liability Directive were transposed into the Hungarian legal system, the court could use which instrument to examine the existence of liability for damages.

Finally, a chatbot providing information to customers within the framework of a customer portal will be analysed. This AI system, in our view, may be capable of causing damage through the exercise of public authority by misrepresentation in the current legal and technological environment.

Keywords

artificial intelligence, liability of public authorities, damages, chatbot, public administration

Bevezető gondolatok

A magyar közigazgatás utóbbi évei a modernizációról, a technológiai újítások adoptálásáról és a hatékonyság növeléséről szóltak. Ezen törekvések csirái a szocializmus államigazgatásában is megtalálhatóak voltak,¹ de a rendszerváltást követően kezdődött meg Magyarországnak az európai értelemben vett elektronikus közigazgatásra való átállása. Az Európai Unióhoz való csatlakozás miatt Magyarországon is olyan statisztikai rendszereket kellett kialakítani, amelyek lehetővé tették az adatok nemzetközi összehasonlítását. A magyar közigazgatásban megindult a számítógép-állomány bővítése, de lemaradásban volt az emberi erőforrások felkészültségét, digitális szakértelmét tekintve. A közigazgatás azonban más szektorokhoz mérten élen járt Magyarországon a számítógépes technológia alkalmazásában és bevezetésében. A központi közigazgatásban dolgozók kétharmada rendelkezett internethozzáféréssel 2003-ban, és több mint 80%-uk használt számítógépet, faxot, vagy telefont a munkavégzéshez (Álló et al., 2014, 194–195).

A Magyar Információs Társadalom Stratégiáról és annak végrehajtásáról szóló 1126/2003. (XII. 12.) Korm. határozat – az Európai Bizottság eEurope programjához kapcsolódva – meghatározott húsz olyan közszolgáltatást, melyek elintézését lehetővé kell tenni online módon az ügyfelek számára, megalkotva egyben Magyarország e-kormányzat stratégiáját.

2005 áprilisában üzembe helyezték az Ügyfélkapu rendszert, mely lehetővé tette az állampolgárok számára az online ügyintézés (Álló et al., 2014, 196–199). Az Ügyfélkapu rendszernek az indulás évében 24.222 regisztrált felhasználója volt,² 2015 márciusára viszont ez a szám már közel 2 millióra³ növekedett

A közigazgatás digitalizálása vonatkozásában általánosságban megállapítható, hogy a tárgyi eszközök megteremtésével és a hivatali ügyintézők szakmai felkészítésével a magyar közigazgatás célja az ügyintézés, a hatósági eljárás hatékonyságának növelése volt. A cél elérésének egyik eszköze az online ügyintézés lehetőségének megteremtése, és ennek általánossá tétele volt. Hangsúlyozandó, hogy természetesen nem minden informatikai innováció és online fejlesztés jelenti a mesterséges intelligencia alkalmazását.

A következőkben bemutatom a közigazgatásban jelenleg használt MI-rendszereket, röviden az MI-rendszerekkel kapcsolatos általános felelősségi problémákat, majd a már azonosítható, várható jogalkalmazási kérdéseket, melyek két gócpont köré csoportosulnak: a közhatalmi ká-

¹ A számítástechnika feladata ekkor a pártközponti és kormányzati statisztikák elkészítésére összpontosított, az adatfeldolgozás célja a tervgazdálkodáshoz szükséges döntéselőkészítő tevékenység támogatása volt (Álló et al., 2014, 86).

² <https://bit.ly/3NnwGRA>

³ <https://hirlevel.egov.hu/2015/04/14/tiz-eves-az-ugyfelkapu/>

rok rendszertani helye a felelősségi dogmatikában és a felróhatóság kérdése; továbbá a közhatalmi tevékenységbe tartozó tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatos problémák.

A közigazgatásban használt mesterséges intelligencia

A tárgyalt téma szempontjából fontos mérföldkő volt az automatikus döntéshozatal bevezetése a közigazgatási hatósági eljárásokban. A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvényt leváltó, az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) 40. §-a a hatósági eljárás egyik fajtájaként definiálja az automatikus döntéshozatalt. Automatikus döntéshozatalnak van helye, ha azt törvény vagy kormányrendelet megengedi, a hatóság részére a kérelem benyújtásakor minden adat rendelkezésére áll, vagy azokat automatikus információátvétel útján meg tudja szerezni, a döntés meghozatala mérlegelést nem igényel, és nincs ellenérdekű ügyfél. Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (a továbbiakban: Eüsztv.) 11. § (1) bekezdése szerint az elektronikus ügyintézését biztosító szerv automatikus döntéshozatal esetén a rendelkezésére álló, valamint az automatikus információátvétel útján megszerzett adatok alapján, emberi közbeavatkozás nélkül hozza meg a döntését és közli az ügyféllel. A két jogszabályi megfogalmazás együttes olvasata szerint tehát az emberi közrehatást, mérlegelést nem igénylő hatósági ügyek esetén lehetőség nyílik az eljárás informatikai rendszer alkalmazásával történő befejezésére. A jogszabályi megfogalmazásból – különösen az Ákr. szűkítő, „mérlegelést nem igénylő” meghatározásából – kitűnik, hogy ilyen esetekben kiesik a mesterséges intelligenciával történő eljárás lehetősége (Czékmann et al., 2022, 38–39), vagy legfeljebb szoros értelemben mesterséges intelligenciának nem tekinthető, úgynevezett szakértői rendszer, előre kódolt algoritmus útján folytatható le ez az eljárásfajta. Az automatizált döntéshozatal lehetőséget biztosít tömegesen előforduló ügytípusok azonnali elbírálására, azonban az öntanuláson alapuló mesterséges intelligencia felhasználása hiányában – a későbbiekben tárgyalt – klasszikus felelősségi probléma, azaz az emberi magatartáshoz nem köthető károkozás, a mesterséges intelligencia kiszámíthatatlansága, vagyis a „black box” hatás nem jelentkezik, így ezen eljárás mód esetén nem szükséges a közhatalom gyakorlásával kapcsolatos felelősség speciális vizsgálata. Automatikus döntéshozatali eljárást elsősorban ténylegesen hatósági nyilvántartásokból való lekérdezésekre, igazolványok kiállítására, továbbá a közúti közlekedési szabályok megsértése esetén kiszabható szankciók során folytatnak le, azonban – az ágazati jogszabályok és a keretjogszabályok közötti ellentmondások mellett, esetleg azok kiküszöbölésével – indokolt lenne további eljárástípusokra is kiterjeszteni ezt a lehetőséget (Czékmann et al., 2022, 45).

Az e-közigazgatás fejlődésének egyik következő iránya az automatikus döntéshozatal bevezetését követően a mesterséges intelligenciának a magyar közigazgatási rendszerbe történő inkorporálása lehet. A közigazgatásban két fajta MI-rendszer felhasználása lehet jellemző: a gépi tanuláson alapuló rendszerek és a szakértői rendszerek. A gépi tanuláson alapuló rendszerek gyors és pontos adatkezelést tesznek lehetővé, ezekből pedig következtetéseket tudnak levonni, és előrejelzéseket is tehetnek. Az öntanulás arra vonatkozik, hogy az adatok és a kimenetek között további összefüggéseket fedeznek fel, és ezeket figyelembe is veszik, így újabb megoldásokat találnak (Samu Nagy, 2021).

A szakértői rendszerek „ha, akkor” alapon működnek, azaz a kapott válaszokból a betáplált szabályok alapján képesek egy ügymenetet lebonyolítani. Emiatt képesek lehetnek az ügyfél-szolgálat során az ügyintéző tevékenységének helyettesítésére (Samu Nagy, 2021).

A két megoldás a gyakorlatban kombinálható, és létrehozható a robotizált folyamatautomatizálás. A robotizált folyamatautomatizálás összetett rendszerek esetén is képes lehet arra, hogy részben vagy teljesen kiváltsa az emberi munkaerőt a tömegesen előforduló, rutinszerűen végezhető hatósági ügyek tekintetében (Samu Nagy, 2021).

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium 2018-ban létrehozta a Mesterséges Intelligencia Koalíciót, mely keretében szakértők közreműködésével sor került Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiájának létrehozatalára, mely többek között az MI közigazgatásban történő alkalmazásának lehetőségét, az ügyintézés gyorsítását és kényelmesebbé tételét tűzte ki célul (Torma & Szabó, 2022, 133).

A mai magyar közigazgatásban az MI alkalmazások használata még nem tekinthető általánosnak, mindazonáltal egyes MI technológiák már megjelennek a közigazgatási eljárásban is. Az MI közigazgatási eljárásban való felhasználását kodifikálja az elektronikus ügyintézés részletszabályairól szóló 451/2016. (XII. 19.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. r.). A Korm. r. alapján mesterséges intelligenciával támogatott szolgáltatásokat működtet az elektronikus ügyintézés biztosító szerv.⁴ A rendelet 134/I. § (1) bekezdése szerint három MI-vel támogatott szolgáltatás érhető el: a mesterséges intelligenciával támogatott hangképzés szolgáltatás, amely az elektronikusan rendelkezésre álló szöveget gépi úton hangalapú beszéddé alakító szolgáltatás; a mesterséges intelligenciával támogatott hangleiratozás szolgáltatás, amely az élő beszédet, valamint az archív-mentett médiaanyagokban a digitálisan rögzített beszédet írásos szöveggé alakító szolgáltatás, és a mesterséges intelligenciával támogatott kommunikációs asszisztens, amely olyan szoftvermegoldás, amely képes az emberek között megvalósuló párbeszédhez rendkívül hasonló beszélgetés lefolytatására és interaktív kommunikációra valós személy közreműködésével kollaboratív módon, illetve valós személy beavatkozása nélkül, automatizáltan, és képes gépi öntanuló folyamat révén a fejlődésre.

Látható, hogy a mesterséges intelligencia a közigazgatásban jelenleg ténylegesen csak meghatározott, szűk körben, a Korm. r.-ben meghatározott három esetkörben alkalmazható. Fontos kitétel, hogy a mesterséges intelligencia csak „támogatja” az elektronikus ügyintézés biztosító szervet, vagyis hatósági eljárás lefolytatása, hatósági döntés meghozatala mesterséges intelligencia felhasználásával jelenleg nem képzelhető el.

Az alábbiakban a közigazgatásban használt mesterséges intelligencia eszközöknek a gyakorlatban való működését mutatom be. Az egyik ilyen eszköz az „Arcképes azonosítás” szolgáltatás. A technológia lehetővé teszi, hogy az ügyfélkapus regisztráció, elektronikus személyi igazolvány, vagy telefonos azonosítás nélkül férjen hozzá az állampolgár az elektronikus, online ügyintézési szolgáltatásokhoz. Az Arcképes azonosítás esetén a szolgáltatás eléréséhez szükséges regisztráció online történik meg, így nem szükséges személyesen megjelenie az ügyfélnek az ügyintézés megkezdése előtt. A regisztráció videokamera és mikrofon használatával, böngészőn keresztül, ügyintéző segítségével történik. Az egyszeri regisztrációt követően az azonosítás bármilyen erre alkalmas technikai eszközzel, további ügyintézői közreműködés nélkül elvégezhető. A belépéskor fel kell mutatni az ügyfél személyi igazolványát, útlevelét vagy vezetői engedélyét, melyet a képfelismerő mesterséges intelligencia azonosít: ezt követően ellenőrzi a rendszer a felhasználó arcképét is. A rendszer segítségével olyan ügyek is elintézhettek online, amelyekhez eddig feltétlen személyes megjelenésre volt szükség (NISZ, 2021a).

Egy másik ilyen eszköz a MIA (Mesterséges Intelligencia Asszisztens) hibrid chatrobot. Ez a szolgáltatás azért tekinthető „hibridnek”, mert ötvözi az emberi és a gépi kommunikációt.

⁴ Korm. r. 134/I–134/L. §.

Az MI megfigyeli az ügyintéző és az ügyfél közötti kommunikációt, és ezekből az adatokból tanulva megoldási javaslatokat dolgoz ki az ügyintéző részére. A leggyakrabban előforduló kérdéstípusok esetén az MI képes önállóan (automatikusan) megválaszolni az ügyfelek kérdéseit, a legtöbb esetben azonban válaszlehetőségeket kínál fel az emberi operátor számára, aki a legalkalmasabb kiválasztásával nyújt tájékoztatást az ügyfél részére. Az esetek egyre szűkülő részében, ha a mesterséges intelligencia nem tud megfelelő választ adni az ügyfél kérdésére, az ügyintéző manuálisan gépelt választ ad a megkeresésekre. A chatrobot kétoldalú voicechat funkcióval rendelkezik, vagyis az ügyfél által a mikrofonba mondott kérdést szöveggé tudja alakítani, míg az ügyintéző/MI választ a rendszer felolvassa (NISZ, 2021b). A szolgáltatás egyik komoly szűkítése, hogy ellentétben a széles körben ismert, népszerű csevegőprogramokkal (mint pl. a ChatGPT) továbbra is szükséges az emberi jelenlét az ügyfelek kérdéseinek megválaszolásához. A MIA chatrobot fejlesztésének elsődleges célja nem az ügyféltájékoztatás teljes automatizálása volt, hanem az ügyintézők tehermentesítése, a szolgáltatásnyújtás gyorsítása. A chatrobot mindazonáltal képes egyszerű kérdéskörökben választ adni ügyintézői közreműködés nélkül, képes továbbá egy nem kötött kommunikációban elemezni a beérkező kérdéseket, és a helyzetnek megfelelő interakcióba bocsátkozni (Idomsoft, 2022).

A másik komoly probléma, hogy a rendszer elsősorban az ügyfélkapu használatával, továbbá az Ákr. rendelkezéseivel kapcsolatos kérdésekben tud segítséget nyújtani az ügyfeleknek, egyéb szakmai kérdések esetén leginkább további kormányzati weboldalak megtekintését, és az onnan való tájékozódást javasolja. A szolgáltatás továbbá csak 8:00 és 18:45 között lehet igénybe venni, ezen kívüli időpontokban az nem érhető el.

A harmadik ilyen technológia az egyes kormányablakokban kialakított MIA önkiszolgáló pont. Ezek az eszközök lehetővé teszik az ügyintéző közreműködése nélküli ügyintézés bizonyos hatósági ügyekben, mint pl. azonosító okmányok pótlása, anyakönyvi kivonat igénylése. Az eszközök rendelkeznek kamerával, mikrofonnal, ujjlenyomat- és okmányolvasóval, nyomtatóval és aláíró paddel, így elméletileg a hatósági ügyek széleskörű elintézésére nyújthatnak lehetőséget. Az eszköz használata előtt azonosítás szükséges, mely mesterséges intelligenciával történik: arcfelismerő alkalmazás győződik meg az ügyfél személyéről. A szolgáltatás értelem-szerűen nem érhető el online, azonban közel kétszáz kormányablakban van lehetőség az ügyintézés ezen módjára (Miniszterelnökség, 2022).

A mesterséges intelligenciával kapcsolatos felelősségi problémák

A mesterséges intelligenciaként definiált, illetve általában ennek nevezett algoritmusok között érdemes különbséget tenni a pontos, körülhatárolt vizsgálat érdekében.

A valódi, azaz „erős” vagy általános mesterséges intelligenciának nevezett algoritmus (Artificial General Intelligence, AGI) megkülönböztető jellegzetessége, hogy rendelkezik a kizárólag embernek tulajdonított gondolkodás és öntudat képességével. Döntéseit az alkotójától függetlenül, önállóan hozza meg, és képes a gép számítási sebességét az emberi önállósággal és kreativitással ötvözve változatos feladatok hatékony teljesítésére, így működése nem korlátozódik egy előre meghatározott feladat kizárólagos ellátására. Az öntudattal rendelkező gép a jelenlegi technológiai szinten nem érhető el, bár ennek megvalósítására is folynak kísérletek. Az erős mesterséges intelligencia megalkotásának lehetőségét jelenleg a mélytanulást használó programok kizárólag egy feladatra való alkalmasságának megszüntetésében, működésük általánossá tételében, multifunkcionalitásában látják (Wade, 2017; Joshi, 2019).

A másik végletet az előre kódolt algoritmusok jelentik. Ezek rendszerszerű működésükkor egy lépésről lépésre, előre meghatározott tervet hajtanak végre. Az elvégzendő logikai műveletek előre ismertek, és bár ezek magas számítási kapacitásokat foglalnak magukban, kreatív, a tervtől eltérő megoldások nem várhatóak ezen gépektől. Az AGI által okozott károk vonatkozásában a felelősség tekintetében megjegyzendő, hogy mivel a programozó, illetve adott esetben a felhasználó előre láthatja a gép lehetséges megoldásait, az esetleges károkozó cselekmények dogmatikai aggályok nélkül betudhatóak az algoritmust működtető emberi cselekvőnek. (Bicskei & Rideg, 2020).

A harmadik típus, mely egyben mind a technológiai fejlesztések, mind a felelősségtani értékelés szempontjából a legjelentősebb, a mélytanulással (deep learning) működő gép. A gépi tanulásra épülő programok a hagyományos algoritmusokkal ellentétben a programozó által megadott paramétereket követve – az emberi tanulási folyamathoz hasonló módon – úgy látják el feladatukat, hogy az emberhez hasonló módon tapasztalatokat gyűjtenek, és ezeket felhasználják működésük során. A kapott adatokat a gép a neurális hálózatok technológiájának felhasználásával rendszerezi, és egy kimeneti választ ad a céljának megfelelően. A fő különbség az előre kódolt programok és a mélytanulással fejlesztett algoritmus között az, hogy az első technológia esetében a gép a kapott információk (inputok) alapján mindenképpen a meghatározott, alkotója által elvárt „helyes” megoldást fogja produkálni. A mélytanulás ezzel ellentétben egy valóságos, az emberi agy működését is alapul vevő tanulási folyamat eredménye: a gép kezdetben más és más megoldásokat fog adni egy problémára, majd alkotója útmutatásainak megfelelően súlyozza saját megoldásait az elérendő cél alapján. A folyamat végére a neurális hálóban kialakulnak rossz gondolkodási irányok, elvetendő megoldások, melyek kimeneti valószínűsége egyre jobban csökken, míg megerősítésre kerülnek a lehetséges kívánt megoldások. Ez a súlyozási szabály teszi egyedülállóvá ezt a technológiát, mely kifinomultabb és önállóbb gépek megteremtését teszi lehetővé (Kristóf, 2022).

A felelősség szempontjából a megoldásra váró kérdés ez utóbbi, mélytanulással működő gépek által megvalósított, vagyoni vagy személyi jogokat sértő „cselekmények” tekintetében érdemelnek vizsgálatot. A mélytanulással működő gép neurális hálója ugyanis olyan megoldások végrehajtására képes, melyre konkrét utasítást sem a gép alkotójától, sem a technológia felhasználójától nem kapott. Ez azt jelenti, hogy egy konkrét, a gép által megoldandó helyzetben sem a programozó, sem a felhasználó nem tudja egyértelműen megjósolni a konkrét megoldást, melyet a gép alkalmazni fog.⁵

A közigazgatásban felhasznált MI esetén – ahogy más felhasználási területeken sem – nem merül fel értelemszerűen az „erős” mesterséges intelligencia alkalmazása. Ahogy azonban fentebb bemutattam, a gépi tanuláson (öntanuláson) alapuló rendszerek, továbbá a szakértői rendszerek (előre kódolt algoritmusok) korlátozott formában már részei a közigazgatási rendszernek. A mesterséges intelligencia legfőbb problémája felelősségi szempontból a kiszámíthatatlansága. Egyesek ezt a jelenséget az MI indeterminizmusának, vagy fekete doboz (black box) hatásnak⁶ nevezik, a lényeg azonban ugyanaz: van egy emberi magatartás – utasítást adnak a

⁵ El kell különíteni ezen problémát azoktól az esetektől, amikor a gép hibás működéséből, vagy szakszerűtlen felhasználásából ered a jogsérelem.

⁶ Megjegyzendő, hogy a black box hatást előidézheti a gép megmagyarázhatatlan, bonyolult működése mellett az algoritmus szerzői jogi védelme is. Ebben az esetben előfordulhat, hogy a gép működése nem a technológia sajátossága miatt, hanem jogi okokból megismerhetetlen a felhasználók számára. Természetesen ebben az esetben az algoritmus megalkotói ismerik a működést, és ez az eset nem tartozik az alább ismertetett felelősségi problémakörbe (Rudin, 2019).

gépnek, vagy megtervezik a gép működését. Az MI ezután működésbe lép, valami történik a gépen belül: ez az a mozzanat, amiről nagyon keveset tudunk, és nehezen állapítható meg a tényleges működés. A végeredmény azonban végülis többnyire az, amire számított a programozó, de nem mindig: a működési bizonytalanság miatt ez nem minden esetben lesz igaz. A komoly kérdés a kártérítési felelősség szempontjából is az, hogy ha a működés bizonytalansága jogsértést eredményez, az mennyire köthető akár a felhasználóhoz, akár az emberhez?

A kérdés vizsgálatához elengedhetetlen az Európai Unió újabb jogalkotási tevékenységének vizsgálata. Zódi Zsolt megfogalmazásában az uniós dokumentumokban egyre kevesebb szó esik az esetleges előnyökről, és egyre több a várható kockázatokról. Az elsődleges cél azonban az, hogy egyensúly legyen az MI használata és a kockázatok mérséklése között (Zódi, 2021, 1–3). Álláspontom szerint ezek a feltételek tükröződnek a felelősségi kérdést rendezni hivatott irányelvek szövegében is. A termékfelelősségi irányelv módosítása⁷ mellett különösen a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó felelősségi szabályokat rendező irányelv (a továbbiakban: MI felelősség irányelv) tervezete lehet nagy hatással a közigazgatási jogkörben okozott károk kártérítési jogi megítélésére.⁸

Az MI felelősség irányelv célja az, hogy a károsult jogérvényesítését megkönnyítse (bizonyos esetekben lehetővé tegye) a károkozóval szemben. Ezt a helyzetet alapvetően kettő, megdönthető vélelem felállításával igyekszik megteremteni.

Az első vélelem a károkozó felróhatóságának vélelmezését teszi lehetővé.⁹ A károsult kérheti, hogy mutassák be az MI működéséhez kapcsolódó bizonyítékokat (az MI fejlesztési dokumentációit). A bizonyítékok bemutatására kötelezhető az MI-rendszer szolgáltatója, de a felhasználója is. Ahhoz azonban, hogy a bíróság elrendelje a bizonyítékok bemutatását, a kérelmet olyan tényekkel kell alátámasztani, melyek valószínűsítik a kártérítési igény megalapozottságát. Ha a bizonyítékok bemutatására vonatkozó bírósági felhívásnak nem tesz eleget a károkozó, akkor vélelmezni kell a felróhatóságát.

Ha a károsult bizonyítja, hogy a károkozó felróhatóan járt el, és az MI-rendszer működése kárt eredményezett, továbbá valószínűsíthető, hogy a felróható magatartás befolyásolta az MI működését, akkor vélelmezni kell, hogy az alperes magatartása és a kár bekövetkezte (az MI-rendszer kimenete) között okozati összefüggés áll fenn.¹⁰

Összességében elmondható, hogy a felelősségi kérdés ekként történő rendezésének a célja az MI kiszámíthatatlanságának, az MI-rendszer működésének a károkozó magatartásához való köthetősége hiányának orvoslása akként, hogy az MI felelősség irányelv lényegében megkerüli a fekete doboz vizsgálatát.

Tételezzük fel, hogy az MI kiszámíthatatlansága miatt nem tudható pontosan, még szakértői eszközökkel sem, hogy miért működött úgy a rendszer, hogy az káreseménnyel járt. Lehet, hogy a programozó hibázott, de lehet, hogy a gép sajátos, kiszámíthatatlan működése miatt történt a káresemény: nem állapítható meg a jogsértés pontos oka. Az okozatosság tekintetében az irányelv alapján, ha bizonyított, hogy a károkozó elmulasztotta a gondossági kötelezettségét,

⁷ Javaslat a hibás termékekért való felelősségről (termékfelelősségi irányelv) <https://bit.ly/44810If>

⁸ Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerződésen kívüli polgári jogi felelősségre vonatkozó szabályoknak a mesterséges intelligenciához való hozzáigazításáról (a mesterséges intelligenciával kapcsolatos felelősségről szóló irányelv). COM/2022/496 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52022PC0496>

⁹ MI felelősség irányelv 3. cikk (5) bekezdés.

¹⁰ MI felelősség irányelv 4. cikk (1) bekezdés.

és valószínűsíthető, hogy ez valamilyen módon hatással volt az MI működésére, akkor a megtörtént károkat be kell tudni a felhasználó/gyártó magatartásaként. Leegyszerűsítve: ha nem járt el megfelelő gondossággal a károkozó az MI működtetése, vagy megalkotása során, akkor felelősségre vonható a károkozásért, függetlenül attól, hogy esetleg nem konkrétan ez okozta a kárt.

Az MI felelősség irányelvek nagy előnye az, hogy ezt a problémakört megkerülik, ha úgy tetszik. Az európai jogalkotó vélelmeket állít fel, melyek a felróhatóságot és az okozati összefüggést megalapozzák. A felróhatóság (az MI felelősség irányelv szóhasználata szerint a gondossági kötelezettség elmulasztása) akkor vélelmezhető, ha az MI rendszer dokumentációját a bíróság felhívása ellenére nem bocsátja rendelkezésre a károkozó. Ez álláspontom szerint elsősorban egy perbeli, eljárásjogi szankcióként fogható fel. Természetesen a károkozó felróhatóságának vélelmezése anyagi jogi következményekkel is jár, azonban ez elsősorban az alperes perbeli magatartását, a tényállás felderítéséhez szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátásától való elzárkózását szankcionálja.

A különböző MI-rendszerek fejlesztése és üzemeltetése feltehetően magas szintű szakértelmet fog igényelni, ugyanis az európai jogalkotó láthatóan a kockázatok csökkentésében, azok elkerülésében érdekelt leginkább (Rideg, 2021, 259–260).

A mai magyar közigazgatásban használt rendszerek tekintetében leszögezendő, hogy a fejlesztések álláspontom szerint nem érik el azt a szintet, amelynél az MI felelősség irányelvben és az MI rendeletben¹¹ megfogalmazottak alapján a rendszerek mesterséges intelligenciának tekinthetők, és ezáltal különleges szabályozást, illetve jogalkalmazást igényelne a kárigények elbírálása.

A kifejtettek alapján azonban látható az is, hogy a jövőben várhatóan tovább fog erősödni a mesterséges intelligencia jelenléte a közigazgatásban. Ennek megfelelően a tanulmány következő részében azt a helyzetet elemezzük, amikor valós, az emberi közreműködést nélkülöző, gépi tanuláson alapuló algoritmusokat használnak fel a közhatalom gyakorlása során. Az elemzés során tehát azt vesszük alapul, hogy a MIA chatrobot nem „hibrid” formában, hanem teljesen automatizáltan működik, és nem kizárólag az ügyfélkapu felhasználására vonatkozóan, hanem közigazgatási anyagi jogi (adóügyi, építésügyi) kérdésekben is tájékoztatást ad az ügyfelek részére (kéményseprői tevékenység használatában már tud segítséget nyújtani).

A közhatalom gyakorlásával okozott kár helye a felelősségi rendszerben, a felróhatóság kérdése a mesterséges intelligencia felhasználása esetén

A közhatalommal okozott károkért való felelősségnek több elméleti, dogmatikai megközelítése ismert a magyar jogirodalomban. Az eredeti dogmatikai gondolat szerint a közhatalommal okozott károkért való felelősség a más személyért való felelősség egyik eseteként értékelendő.¹² Ez alapján a közhatalmat gyakorló állami intézmény, hatóság felel a nevében eljáró ügyintéző vagy más alkalmazott által megvalósított jogsértő magatartásokért. Hasonlóan a munkavállaló által okozott károkért való munkáltatói felelősséghez, a közhatalmi szerv nem mentesülhet a

¹¹ Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) megállapításáról és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról. COM/2021/206 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206>

¹² Erre az álláspontra helyezkedik – a korábbi Ptk. rendelkezései alapján – Kertészné (2004, 12).

felelősség alól arra hivatkozva, hogy a saját magatartása nem volt felróható, így pl. azzal, hogy az adott helyzetben általában elvárható gondossággal járt el a feladatok meghatározása, a munkakör kialakítása, a nevében eljáró alkalmazottak kiválasztása körében. A közvetlen kimentés tehát a közhatalmat gyakorló szerv részére kizárt, közvetett kimentésre azonban van lehetőségük: a felróhatóság tekintetében alappal hivatkozhat arra, hogy az eljáró ügyintéző az adott helyzetben általában elvárható magatartást tanúsította, ezért nem tartozik kártérítési felelősséggel (Fuglinszky, 2015, 493).

Ez a dogmatikai megközelítés felveti annak a kérdését, hogy hivatkozhat-e a közigazgatási szerv a tényleges károkozó, vagyis az eljáró ügyintéző szempontjából olyan elháríthatatlan – és a felróhatóságot kizáró – körülményekre, amelyeket esetleg maga a közhatalmat gyakorló munkáltató idézett elő (Fuglinszky, 2015, 493). Így felmerülhet, hogy a közhatalmi jogkörben eljáró ügyintéző jogellenes magatartása (pl. ügyintézési késedelme, téves jogalkalmazása) az őt alkalmazó közigazgatási szerv magatartása eredményeként (pl. nem biztosította az időszerű és szakszerű munkavégzéshez szükséges környezetet) következett be. Ebben az esetben azonban – dogmatikai alapokon – elméletileg nem vizsgálható a közhatalmat gyakorló szerv magatartásának felróhatósága, csak a tényleges károkozó ügyintézőé, akinek a magatartása felróhatóság hiányában kimenthető lehetne annak ellenére, hogy a károkozó magatartás impliciten a közigazgatási szerv eljárására vezethető vissza.

Ezzel szemben felfogható a közhatalmi jogkörben okozott kár egy sajátos felelősségi alakzatként is, mely a közhatalom gyakorlásával kapcsolatos károkozó magatartásokat kívánja önállóan szankcionálni (Borbás, 2011, 155). Ezt a megközelítést megalapozza az Alaptörvény XXIV. cikk (2) bekezdése is (Boóc, 2013, 511–512), mely szerint „*Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a hatóságok által feladatuk teljesítése során neki jogellenesen okozott kár megtérítésére.*” Ebben a megközelítésben a közigazgatási jogkörben okozott károk esetén nem merül fel kimentési lehetőségként sem a tisztviselők személyi körülményeinek, szakértelmének hiánya, sem a közigazgatási szerv által biztosított lehetőségek, körülmények hiányossága.

Az uralkodónak tűnő jogirodalmi és ítélkezési álláspont arra mutat, hogy az utóbbi megközelítés tekinthető irányadónak: a közhatalom gyakorlásával okozott károk megtérítésére kell kötelezni a közhatalmi szervet, függetlenül attól, hogy az eljáró tisztviselő magatartása az intézményi, vagy személyi körülmények hiányosságaira vezethető vissza a károkozás vagy sem. A felróhatóság tekintetében így a bírói gyakorlatban kialakult, nyilvánvaló és kirívóan súlyos jogértelmezési tévedés klauzulája tükrében értelmezendő az eljáró tisztviselő adott helyzetben általában elvárható magatartása (Rainer, 2016, 566). Szűkebb értelemben azonban látszódnak a másért való felelősség dogmatikai megfontolásai a közhatalom önálló felelősségi intézményében is. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:584. § (2) bekezdése is világossá teszi, hogy a kártérítési felelősség alanya a közhatalmat gyakorló jogi személy, vagyis nem a természetes személy alkalmazott. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) az államigazgatási jogkörben okozott károkat az alkalmazott, szövetkezeti tag, képviselő és megbízott károkozása cím alatt, az alkalmazottként való felelősség egyik különleges eseteként szabályozta, míg az új Ptk. önálló fejezetben szabályozza a közhatalommal okozott károkért való felelősséget. A Ptk. régi Ptk.-tól eltérő szerkezete szintén arra enged következtetni, hogy a jogalkotó önálló felelősségi alakzatként, nem pedig a másért való felelősség egy különös eseteként kívánja szabályozni a kérdést.

A közhatalom gyakorlása során alkalmazott mesterséges intelligencia károkozó jellegű működése – főképp akkor, ha az algoritmust esetleg a közhatalmat gyakorló jogi szervtől eltérő személy szolgáltatja – felvet bizonyos kérdéseket a felelősségi alakzat dogmatikai megítélésé,

és a felróhatóság alapú kimentéssel kapcsolatosan. Ahogy említettük, az öntanuláson alapuló mesterséges intelligencia „magatartása” és a programozó, valamint a felhasználó magatartása között elképzelhető, hogy nincsen összefüggés: adott esetben a még csak fel sem deríthető a black box hatás miatt, hogy pontosan mi vezetett a kárral járó gépi működéshez.

Ha nem egy természetes személy tisztviselő, hanem az MI hoz egy hatósági döntést, akkor feltételezhetően az új Ptk. szabályai alapján ugyanúgy a közhatalmat gyakorló jogi személy kártérítési felelőssége állapítható meg, mint más esetekben. A kimentés során ugyanakkor felmerülhet az a kérdés, hogy miként vizsgálendő az MI-rendszer esetén a „nyilvánvalóan és kirívóan súlyos jogalkalmazási, jogértelmezési tévedés, a tények kirívóan okszerűtlen értékelése” (Fuglinszky, 2015, 524). Természetesen maga a gépi rendszer nem képes tényleges jogalkalmazási tevékenységre, a tények értékelésére és mérlegelésére. Az öntanuláson alapuló MI kizárólag a meglévő adatokban fellelhető mintázatokat rendszerezi, a gép számára ismert adatok alapján további következtetéseket von le. Ez a jelenség azonban alapjaiban különbözik az emberi jogalkalmazási és mérlegelési tevékenységtől, és mindössze egy – adott esetben nehezen, vagy egyáltalán nem megismerhető – intuitív adatkezelési, mintázatkeresési folyamatként írható le.

Az ismertett MI felelősség irányelv az emberi magatartás és a gépi döntés közötti összefüggés hiányát vélelmek felállításával kívánja áthidalni. Ez a felelősségi helyzetet némileg a kimentést nem tűrő, szigorú felelősségi modellhez közelíti. A felróhatóság vizsgálata így másodlagossá válik, és elsősorban az MI-rendszer fejlesztése és felhasználása során érvényesülő előírások betartására korlátozódik. Ez azt jelenti, hogy az MI-vel megvalósított közhatalom-gyakorlás esetén a kirívóan súlyos jogértelmezési vagy mérlegelési hiba mellett elsősorban valószínűleg annak a vizsgálata lenne szükséges, hogy mennyiben tartotta be az eljáró tisztviselő az MI felhasználására vonatkozó jogszabályi előírásokat, illetőleg az MI fejlesztése során mennyiben alkalmazták helyesen ezeket. Magát az MI által hozott hatósági döntést is szükséges lenne azonban vizsgálni, hogy az formailag mennyiben igazodik a jogszabály tartalmához, az uralkodó jogalkalmazási gyakorlathoz. Ez elsősorban a fentebb kifejtettek miatt egy formai vizsgálatot jelentene, de ebben a körben alkalmazhatóak lennének a bírói gyakorlatban kialakult értékelési módszerek,¹³ ami a hatósági döntések felróhatóságát illetik.

Álláspontom szerint – feltéve, hogy az európai jogalkotást is figyelembe véve „valódi” MI-rendszer hozna közhatalom körébe tartozó döntéseket – a bíróságnak először azt kell megvizsgálnia, hogy a közigazgatási határozat formailag kirívóan jogellenes-e, esetleg a felmerült bizonyítékokkal összefüggésben áll-e a határozat tartalma. Ezt a formai vizsgálatot követi az MI felhasználásával (fejlesztésével) kapcsolatos szabályok betartásának vizsgálata, mellyel kapcsolatban az alábbi kérdések merülnek fel.

Amennyiben a klasszikus dogmatikai megközelítés, azaz a más által okozott károkért való felelősség rendszerében kezeli a bíróság a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősséget, akkor a felróhatóságot elméletileg kizárhatja az a körülmény, hogy a közhatalom gyakorlója az MI felhasználása és fejlesztése során az adott helyzetben általában elvárható magatartást tanúsítva követte az MI-re vonatkozó jogszabályi előírásokat. Ebben az esetben elképzelhető az a helyzet, hogy az MI egy kifejezetten és látványosan jogsértő határozatot hoz valamilyen hatósági ügyben, azonban az MI-t üzemeltető közigazgatási szerv kártérítési felelőssége nem lesz megállapítható, mivel bizonyíthatóan magas technológiai színvonalon került sor a rendszer alkalmazására. Ez következne az MI felelősség irányelv rendelkezéseiből,

¹³ A vonatkozó bírói gyakorlat közel teljes körű összegyűjtését lásd Fuglinszky (2015, 525–533) és Tókey (2020, 114–115).

amely a kártérítési felelősséget kifejezetten a fejlesztés, vagy üzemeltetés körében fennálló hiányosságok esetén tartja megállapíthatónak. Megjegyezzük, hogy várhatóan szakértői bizonyítás kérdése lehet ennek a feltételnek az igazolása, és az MI fejlesztésére és üzemeltetésére vonatkozó előírások – az európai jogalkotás irányára való tekintettel¹⁴ – meglehetősen szigorú standardokat fognak felállítani ebben a körben. Az álláspontom szerint ez várhatóan szűk körben fog lehetőséget adni a kimentésre, és a felelősség objektivizálódását fogja eredményezni a gyakorlatban, a legtöbb esetben megállapítható lesz a károkozó közigazgatási szerv felelőssége az MI-vel kapcsolatos mulasztása miatt.

További érdekes adalékot jelenthet az a helyzet, ha – hasonlóan egyes az Egyesült Államokban¹⁵ és az Egyesült Királyságban megvalósult esethez – nem a közigazgatási szerv, hanem egy más személy fejleszti a hatósági ügyek elbírálására szolgáló mesterséges intelligenciát. Ekkor egy további károkozó szereplő jelenik meg a kötelmi jogviszonyban: ez feltehetően a közhatalmat gyakorló és az MI-rendszert fejlesztő egyetemleges felelősségét eredményezné a Ptk. 6:524. §-ban foglalt szabályok szerint. Felmerülhet azonban az a megoldás is, hogy a közigazgatási szerv kimenti saját magatartását, ha kizárólag az MI fejlesztése során mulasztották el a jogszabályi előírások betartását, és a közigazgatási szerv magatartása az MI felhasználása során nem volt felróható. Ekkor azonban az MI-t fejlesztő személy nem a közhatalom gyakorlásával, hanem az általános felelősségi szabályok alapján – figyelembe véve az MI felelősség irányelv rendelkezéseit – kötelezhető kártérítésre.

Az alternatíva a fenti dogmatikai megítéléssel szemben a közhatalom gyakorlásával okozott kárért való felelősség önálló alakzatként való értelmezése, mely esetben a közhatalmat gyakorló szerv nem hivatkozhat megalapozottan felróhatóságának hiányára olyan körülményekre, mint pl. az MI nem megfelelő alkalmazása, vagy nem megfelelő fejlesztése, akár akkor is, ha a közigazgatáson kívüli személy fejlesztette az algoritmust. Ebben az esetben akként képzelhető el az MI felelősség irányelvben foglaltak és a közhatalom gyakorlásával okozott kártérítési felelősség összeegyeztetése, hogy a közigazgatási szerv magatartása az MI fejlesztése és felhasználása körében nem vizsgálható, és a közigazgatási szerv jogszabálykövető magatartás esetén is kártérítési felelősséggel tartozik. Ha más személy fejlesztette a károkozóan működő rendszert, akkor a közigazgatási szerv szerződésszegéssel okozott kártérítés címen a fejlesztővel szemben visszkeresetként érvényesítheti a közhatalmi károkozás miatt felmerült kártérítési igényét. Ha azonban az MI a közigazgatási szerv saját fejlesztése, az irányelv rendelkezésétől függetlenül viselnie kell a kártérítési felelősséget.

¹⁴ A Bizottság – az EP felhívására – létrehozott egy mesterséges intelligenciával foglalkozó független szakértői csoportot is, amely az MI fejlesztésekre vonatkozó etikai irányelveket fogalmazott meg. A szakértői csoport a „megbízható” MI követelményét fogalmazta meg ajánlásaiban. Az etikai iránymutatás szerint a megbízható MI-nek három alapvető követelménye van: jogszerűen működik, etikusan működik, műszaki és társadalmi szempontból stabilan működik, még a jóhiszeműen, gondatlanul okozott károkat is igyekeznie kell elkerülni. A szakértői csoport összesen négy dokumentumot készített, melyek a Bizottság honlapjáról elérhetőek: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/expert-group-ai>

¹⁵ Hasonló helyzet volt megfigyelhető az Egyesült Államokban a COMPAS rendszer tekintetében (Fortes, 2020, 455).

A közhatalmi tevékenység tartalma és az MI téves tájékoztatásával okozott kár

A közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szempontjából alapvető jelentősége van annak a kérdésnek, hogy pontosan mely potenciálisan károkozó magatartások tartoznak a közhatalmi tevékenység körébe. A kérdés azért is jelentős, mert egyes esetekben nem triviális, hogy mely mesterséges intelligencia technológiák működése tekinthető „közhatalmi jellegűnek”: ennek eldöntéséhez meg kell vizsgálni azt, hogy a bírói gyakorlat mely tevékenységeket minősítette közhatalom gyakorlásának, és melyeket az általános szerződésen kívül okozott károkért való felelősségi alakzat alapján elbírálnak.

A téma szempontjából megkerülhetetlen a PK 42. számú állásfoglalás. Az állásfoglalás a régi Ptk. alapján, az akkori jogszabályi környezet alapulvételével készült, és az 1/2014. Polgári jogegységi határozat indokolása szerint a Ptk. eltérő rendelkezése miatt azt már nem tartotta irányadónak a Kúria Polgári Kollégiuma. Annak, hogy az állásfoglalást a Kúria meghaladottnak tekintette, az uralkodó jogirodalmi álláspont szerint az az oka, hogy a Ptk. a PK 42. sz. állásfoglalás lényegi tartalmát inkorporálta a jogszabály szövegébe (Tókey, 2020, 111; Vékás, 2022).

A fentiek alapján az állásfoglalás tartalma továbbra is irányadónak minősül a közhatalmi tevékenység meghatározását illetően. Elsősorban – a régi Ptk. nyelvhasználata szerint – „államigazgatási” jellegű cselekmények, „tehát a közhatalom gyakorlása során kifejtett szervező-intézkedő tevékenységgel, illetőleg ennek elmulasztásával”¹⁶ okozott károk minősülnek közhatalom gyakorlásával okozott kárnak. A tevékenység közhatalmi jellege nem attól függ, hogy az eljáró tisztviselő államigazgatási szervnek az alkalmazottja, hanem attól, hogy maga a tevékenység államigazgatási jellegű-e, így álláspontom szerint elméletileg akár egy nem közhatalmi szervnek minősülő személy is gyakorolhat olyan államhatalmi tevékenységet, ami indokolhatja a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősségi szabály alkalmazását. Így például a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 34. § (3) bekezdése alapján a magyar felségjelzésű légi jármű vagy úszó létesítmény parancsnoka jogosult a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezések alkalmazására, miközben ezek a személyek értelemszerűen nem minősülnek közhatalmi szervnek. A bírói gyakorlatban ennek az esetnek a fordítottja is ismert: önmagában attól, hogy egy szerv rendeltetésénél fogva államhatalmat gyakorol, még nem minősül minden esetleges károkozó magatartása közhatalom gyakorlásával okozott kárnak.¹⁷

Elsősorban tehát közhatalmi tevékenységnek a közhatalmat gyakorló szerv alkalmazottja által „a közhatalom gyakorlása során kifejtett szervező-intézkedő tevékenység” minősül.¹⁸

Nem minősülnek azonban közhatalom gyakorlásának (államigazgatási jellegű tevékenységnek) az államigazgatási szervek belső gazdasági és technikai jellegű szükségleteinek a ki-elégítésére irányuló tevékenységek, illetve a műszaki jellegű intézkedések. A PK 42. sz. állásfoglalás ilyenként említi pl. az épületek karbantartásának hiányából eredő károkat. A bírói gyakorlat ilyen, gazdasági, technikai, műszaki jellegű, nem közhatalmi magatartásként említi meg pl. a rendőrök lögyakorlatát, a közigazgatási szerv magánjogi jogalanyként kötött szerződéseit, az önkormányzat csatornázási feladatait, és az adatkezeléssel kapcsolatos jogsértéseket (Fuglinszky, 2015, 502).

Rixer Ádám – a vörösiszap katasztrófa kapcsán – hangsúlyozza, hogy az állami felelősség négy, egymástól nehezen elválasztható összefüggésben vethető fel. Ide tartozik a közigazga-

¹⁶ PK 42. sz. állásfoglalás.

¹⁷ BDT 2011.2585.

¹⁸ PK 42. sz. állásfoglalás.

tási szervek nem megfelelően teljesített ellenőrzési, engedélyezési tevékenysége, az elmaradt jogalkotásért való felelősség, az államhatalmat gyakorló intézmények és személyek erkölcsi, morális felelőssége, továbbá – a katasztrófa bekövetkeztének vonatkozásában – az államnak a veszélyes üzemi felelősséggel összefüggésben felmerülő, mögöttes helytállási kötelezettsége (Rixer, 2011, 1–2).

A fentiek alapján tehát kérdéses, hogy adott esetben a mesterséges intelligencia működtetése a közigazgatási szerv tevékenységével kapcsolatban gazdasági, technikai, műszaki jellegű, vagyis nem közhatalmi jellegű vagy tényleges szervező-intézkedő, közhatalom körébe tartozó tevékenységként értékeli-e a jogalkalmazó. Leszögezendő, hogy jelenleg nem ismert olyan bírói joggyakorlat, amely az MI-rendszerek működését ilyen vonatkozásban mérlegelte volna, és ahogy fentebb kifejtettük, „valódi” MI egyelőre álláspontom szerint nem működik a magyar közigazgatásban. Álláspontom szerint azonban a kérdés differenciált megítélése indokolt: az MI-nek a közigazgatási szerv tevékenységében betöltött szerepe határozza meg, hogy az közhatalom gyakorlásának, vagy egyéb tevékenységnek minősíthető-e. Amennyiben az MI a belső szervezeti struktúra irányítását látja el, és annak nem közvetlen rendeltetése az állampolgárokkal való kapcsolatfelvétel, hatósági ügyek elintézése, úgy nem indokolt a közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabályrendszerének alkalmazása a károkozásra. Ha az MI viszont kifejezetten hatósági ügyek intézését látja el, így az Ákr. meghatározása szerinti közigazgatási hatósági ügyet¹⁹ intéz, akkor indokolt az MI-rendszer tevékenységét közhatalom gyakorlásának tekinteni. Ugyanígy ítélandó meg akkor is a mesterséges intelligencia működése, ha nem az Ákr., hanem más jogszabály szabályozza a közhatalmat gyakorló szerv eljárását, pl. szabálysértési eljárások, adóigazgatási eljárások, menekültügyi eljárások stb.

További kérdés, hogy ha a mesterséges intelligencia közhatalmi jogkör gyakorlásában működik közre, akkor az MI felelősség irányelv szabályai alapján csak az MI-rendszer üzemeltetése (vagyis a közigazgatási szerv keretében történő működésre), vagy annak előállítása, fejlesztése is közhatalmi tevékenységnek tekintendő-e. Álláspontom szerint az MI felelősség irányelv jelenlegi formájában elkülöníti e két károkozási módot, így magának az MI-rendszernek a fejlesztése (az irányelv szóhasználatában: szolgáltatása) feltehetően nem közhatalmi szervező-intézkedő, hanem technikai, műszaki jellegű tevékenységnek minősül. Ebből a megfontolásból az következik, hogy kizárólag akkor lehet a közigazgatási szervet közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség címén felelősségre vonni, ha kifejezetten a felhasználással, üzemeltetéssel kapcsolatosan mulasztotta el a károkozó a működtetésre vonatkozó jogszabályi rendelkezések betartását és természetesen megállapítható a határozat tekintetében a kirívóan súlyos jogalkalmazási hiba. Ha az MI-rendszerre vonatkozó jogszabályi előírások megszegése nem az MI működtetésében, hanem a rendszer fejlesztése során mutatható ki, akkor álláspontom szerint az általános szerződésen kívüli károkozásért való felelősség szabályai alapján keletkezik kártérítési igénye a károsultnak a közigazgatási szervvel, vagy az MI-rendszert fejlesztő egyéb személlyel szemben.

Egy sajátos és érdekes közhatalom-gyakorlási forma a közigazgatási szervnek az ügyfél részére nyújtott tájékoztatása a hatáskörébe tartozó eljárásokra, jogszabályokra vonatkozóan. A bírói gyakorlatban régebben megfigyelhető volt egyfajta idegenkedés a tájékoztatás közhatal-

¹⁹ Ákr. 7. § (2) bekezdés: E törvény alkalmazásában ügy az, amelynek intézése során a hatóság döntésével az ügyfél jogát vagy kötelezettségét megállapítja, jogvitáját eldönti, jogsértését megállapítja, tényt, állapotot, adatot (a továbbiakban együtt: adat) igazol vagy nyilvántartást vezet, illetve az ezeket érintő döntését érvényesíti.

mi jellegét illetően,²⁰ azonban a jogirodalmi álláspontokat (Fuglinszky, 2015, 499; Tókey, 2020, 113) is figyelembe véve megállapítható, hogy a közigazgatási szerv tájékoztatása közhatalom gyakorlásának minősül, és a felelősségi alakzat egyéb feltételeinek fennállása esetén a téves tájékoztatás bizonyos esetekben megalapozhatja kártérítési felelősségét (Uttó, 2010, 602).²¹

Ahogy említettük, a közigazgatásban jelenleg működő, Korm. r.-ben meghatározott „mesterséges intelligenciával támogatott szolgáltatások” körébe tartozó rendszerek még nem feltétlenül minősülnek olyan szintű algoritmusnak, amelyeket a felelősségi kérdések szintjén is ilyenként értékelhetünk. Azonban az Ügyfélkapu szolgáltatás kiegészítéseként működő MIA hibrid chatrobot tekintetében felmerülhet, hogy a rendszer által nyújtott egyes automatikus tájékoztatások elérhetik a „valódi” mesterséges intelligencia szintjét, egyben közhatalmi tevékenységként is minősíthetőek.

A jelenleg működő közigazgatási hibrid chatrobot azonban mégsem tekinthető teljesen autonóm rendszernek. A hibrid jelző arra utal, hogy a kérdések egy részében valójában nem az MI-rendszer, hanem egy tisztviselő adja meg az ügyfélnek a válaszokat – ebből kifolyólag nem tekinthető valós MI-nek a szolgáltatás.

A chatrobot továbbá nem feltétlenül nyújt tájékoztatást olyan kérdésekben, amelyek esetén a tájékoztatás közhatalmi tevékenységnek minősülne. Jelen tanulmány szerzője kipróbálta a chatrobot működését, mely a ténylegesen nem közigazgatási eljárásjogi vagy anyagi jogi tartalmú kérdésekre (pl. „Miért jó az ügyfélkapu?”; „Hol tudok regisztrálni az ügyfélkapura?”) teljes választ ad (pl. „Az ügyfélkapu szolgáltatás egyike a Magyarországon elérhető azonosítási szolgáltatások egyikének, melynek segítségével elektronikus ügyintézés során azonosíthatja Önmagát.” és „Ügyfélkaput regisztrálhat Arcképes Azonosítási szolgáltatással, videóhívásban. Ehhez először regisztráljon Arcképes Azonosítót érvényes, személyazonosításra alkalmas okmánnal, kamerával és mikrofonnal rendelkező eszközzel a <https://videochat.gov.hu/registration> felületen keresztül. Sikeres regisztrációt követően az Ügyfélkapu regisztrációt itt érheti el: <https://videochat.gov.hu/welcome?caseType=UkapuReg>”). Ugyanígy választ ad a chatrobot az Ákr. jogszabályi rendelkezéseit érintő kérdésekre (pl. „Hány nap alatt intézi el a hatóság teljes eljárásban az ügyeket?” „Az általános ügyintézési idő 8 nap.”) Azonban pl. az adójogi kérdésekre (pl. „Mennyi a személyi jövedelemadó mértéke?”) a chatrobot továbbbírányít a Nemzeti Adó- és Vámhivatal weblapjára („Kérdésében a Nemzeti Adó- és Vámhivatallal célszerű egyeztetnie a következő elérhetőségek valamelyikén: https://nav.gov.hu/ugyfeliranytu/keressen_minket”).

A fentiek alapján elképzelhető lehet bizonyos esetekben az, hogy egyrészt a chatrobot „automatikus”, emberi közrehatás nélküli üzemmódban működik, és mellette tényleges, közhatalmi tevékenységnek tekinthető tájékoztatást nyújt pl. az Ákr. rendelkezései alapján egy eljárási cselekménnyel kapcsolatban. Egy ilyen esetben – akár a mai technológiák mellett is – felmerülhet a közhatalom gyakorlásával okozott kártérítési felelősségi szabályok alkalmazása. Tekintettel arra, hogy az MI felelősség irányelv egyelőre csak tervezeti állapotban van az európai jogalkotásban, a fentebb kifejtettek egy mai kártérítési igény esetén nem lennének irányadók. Álláspontom szerint nehezen képzelhető el, hogy a MIA chatrobot téves tájékoztatása olyan

²⁰ BH2002. 12. A Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy a felperesnek nyújtott adóhatósági tájékoztatás „nem érte el azt az igazgató jellegű, közhatalmi erővel bíró tartalmat, amely az ilyen tevékenységet jellemzi”, ezért az nem minősül közhatalmi tevékenységnek.

²¹ A hatóság téves tájékoztatásának közhatalmi jellegét több közzétett eseti döntés alapján is elismerték az eljáró bíróságok, pl. BH2003. 454.; BH2009. 325.; Debreceni Ítéltábla Pf. 20.382/2020/4.; BH2021. 256.

kárt okozzon, melyért – bár maga a téves tájékoztatás közhatalom gyakorlásának minősül – végül a kártérítési tényállás egyéb elemei is bizonyítást nyerjenek, és ez alapján kártérítési felelősségre köteleznék a közigazgatási szervet.

Záró gondolatok

A fentiekben kísérletet tettünk a közigazgatási jogkörben okozott károkért való felelősség megítéléséhez szükséges támpontokat keresésére azokban az esetekben, amikor az MI működött a károkozó közigazgatási szervnél. Elsődleges megállapításként leszögezhető, hogy – figyelembe véve a tudomány jelenlegi állapotát, valamint a jogszabályi környezetet – a jelenleg a magyar közigazgatásban alkalmazott rendszerek még nem tekinthetők autonóm MI-nek, így ezek esetén nincs jelentősége a felelősség mesterséges intelligenciával összevetett vizsgálatának. Kivételt képez ez alól az ügyfélkapu keretében működő, az ügyfelek számára tájékoztatást nyújtó chatrobot. Az ilyen típusú chatrobotok olyan MI-rendszerek, amelyek – a kártérítési felelősség egyéb feltételeinek fennállása esetén – esetleg képesek lehetnek olyan közhatalom gyakorlására, melyért akár kártérítési felelősség is terhelheti a közigazgatási szervet. Végül megemlítendő, hogy amennyiben „valódi” MI-rendszereket alkalmaznának a közigazgatásban úgy, hogy az MI felelősség irányelv is megalkotásra, majd átültetésre kerül a magyar jogrendszerbe, akkor a bíróságnak feltehetően kétféle vizsgálat során kell vizsgálnia a kártérítési felelősség fennálltát.

Álláspontom szerint a magyar közigazgatás fejlődési iránya, továbbá az uniós csatlakozást követő évektől kezdődően megvalósult folyamatos digitalizáció azt vetíti előre, hogy hamarosan sor kerülhet az ismertetteknél önállóbb MI-rendszerek bevezetésére. Amennyiben az Unió a korábbiakhoz hasonló ütemben és irányban folytatja jogalkotási tevékenységét, akkor a jogszabály megfelelő átültetésével a jogalkotó megfelelően rendezheti a mesterséges intelligencia és a közhatalom gyakorlásával okozott kár megállapítására vonatkozó szabályokat.

Hivatkozások

- Álló G., Csákó M., Futó I., Gáspár M., Gerencsér B., Juhász A., Kleinheincz G., Molnár Sz., Nyíry G., Papp Z., Sántha Gy., Sikolya Zs., Simon P., Süveges D., Varga L., Wetzel T., & Z. Karvalics L. (2014). *A „hiteles helyektől” az elektronikus közigazgatásig*. Primaware. Online: <https://mek.oszk.hu/14600/14683/14683.pdf>
- Bicskei T., & Rideg G. (2020). Mesterséges intelligencia és a drónok: szabályozási és felelősségi kérdések. In Miskolczi-Bodnár P. (Ed.), *Jog és Állam* 32. szám. XVIII. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója (pp. 21–41). KRE-ÁJK. Online: <https://bit.ly/3qToRvJ>
- Boóc Á. (2013). Észrevételek az állam kárfelelősségéről a jogszabályban történt ármegállapítási kötelezettség elmulasztása vonatkozásában. *Jogtudományi Közlöny*, 68(10), 507–512.
- Borbás B. (2011). Az állam és a köz kárfelelősségéről a vétkességi elvtől való eltávolodás tükrében. *JURA*, 17(1), 151–159.
- Czékmann Zs., Cseh G., & Ritó E. (2022). Az automatikus döntéshozatal helye és szerepe a hatósági eljárásban. *KözigazgatásTudomány*, 2(2), 35–47. <https://doi.org/10.54200/kt.v2i2.34>
- Fortes, P. R. B. (2020). Paths to digital justice: Judicial robots, algorithmic decision-making, and due process. *Asian Journal of Law and Society*, 7(3), 453–469. <https://doi.org/10.1017/als.2020.12>

- Fuglinszky Á. (2015). *Kártérítési jog*. HVG-ORAC.
- Idomsoft. (2022. augusztus 25.) *Mesterséges intelligenciával támogatott hangképzés szolgáltatás (MIA TextToSpeech- TTS) Mesterséges intelligenciával támogatott hangleiratozás szolgáltatás (MIA SpeechToText-STT) Mesterséges intelligenciával támogatott kommunikációs asszisztens (MIA ChatRobot-CHB) Csatlakozási és szolgáltatási szabályzat*. Online: <https://bit.ly/3NFw1fJ>
- Joshi, N. (2019. június 10.). *How Far Are We From Achieving Artificial General Intelligence?*. Forbes. Online: <https://bit.ly/3XIO11S>
- Kertészné Princzinger M. (2004). A közigazgatási jogkörben okozott károk megtérítése iránt indított perek egyes kérdései I. *Céghírnök*, 14(7), 12–14.
- Kristóf T. (2002). *Jövőelméletek 9. A mesterséges neurális hálók a jövő kutatás szolgálatában*. BKÁE Jövőkutatási Kutatóközpont. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2835.6562>
- Miniszterelnökség. (2022. szeptember 27.). *Önkiszolgáló pontok támogatják a gyors ügyintézés a kormányablakokban*. Online: <https://bit.ly/3Jpr2F>
- NISZ. (2021a. március 26.). *Arcképes azonosítás az online ügyintézés során? – Már a közigazgatásban is lehetséges*. Online: <https://bit.ly/3JNonOn>
- NISZ. (2021b. augusztus 9.). *MIA – ismerje meg a 1818 új kollégáját*. Online: <https://bit.ly/3CHXeIG>
- Rainer L. (2016). A felróhatóság megítélése a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény elbírálása során. *Jogtudományi közlöny*, 71(11), 565–575.
- Rideg G. (2021). A mesterséges intelligencia használatával járó kockázatok szabályozási kérdései: A magas kockázatú MI-alkalmazások. In Miskolczi-Bodnár P. (Ed.), *Jog és Állam 34. szám. XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája* (pp. 253–261). KRE-ÁJK.
- Rixer Á. (2011). Az állam felelősségének egyes kérdései. *De iurisprudencia et iure publico*, 5(1), 124–147.
- Rudin, C. (2019). Stop explaining black box machine learning models for high stakes decisions and use interpretable models instead. *Nature machine intelligence*, 1(5), 206–215. <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0048-x>
- Samu Nagy D. (2021). *Mesterséges intelligencia a közigazgatásban* [Infojegyzet]. Országgyűlés Hivatala. Online: <https://bit.ly/468suhg>
- Torma A., & Szabó B. (2022). Egy közigazgatási sci-fi, vagy a jövő valósága? Úton 2030 felé. Hipotézisek a holnap közigazgatási hatósági eljárása általános szabályainak gyakorlatához. *Közigazgatás Tudomány*, 2(2), 118–137. <https://doi.org/10.54200/kt.v2i2.39>
- Tőkey B. (2020). *Szerződésen kívüli kötelmek*. HVG-ORAC.
- Uttó Gy. (2010). Közhatalmi kárfelelősség a három Polgári Törvénykönyv tükrében. *Magyar jog*, 57(10), 597–607.
- Vékás L., & Gárdos P. (Eds.). (2022). *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer.
- Wade, A. (2017. március 15.). *DeepMind research brings strong AI one step closer. The Engineer*. Online: <https://bit.ly/3JqNDtc>
- Zódi Zs. (2021). Az Európai Bizottság mesterséges intelligencia kódexének tervezete. *Gazdaság és jog*, 29(5), 1–3.